

Lidia Bielinis • Ernest Bielinis • Anna Zawadzka
• Aneta Omelan • Małgorzata Makowska

WALORY TURYSTYCZNE, REKREACYJNE, PRZYRODNICZE OLSZTYNA I OKOLIC WEDŁUG OPINII MIESZKAŃCÓW

Lidia Bielinis, mgr – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Ernest Bielinis, dr inż. – Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Anna Zawadzka, dr – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Aneta Omelan, dr – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Małgorzata Makowska, mgr inż. – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

adres korespondencyjny:

Katedra Pedagogiki Ogólnej

ul. Żołnierska 14, 10-561 Olsztyn

e-mail: lidia.bielinis@uwm.edu.pl

THE TOURISTIC, RECREATIONAL AND NATURAL ASSETS OF OLSZTYN CITY AND ITS NEIGHBOURING AREA IN THE OPINION OF THE RESIDENTS

SUMMARY: The aim of the paper was to point out assets of Olsztyn, which decide on its attractiveness as a tourist destination. A survey was conducted among one hundred residents of Olsztyn (N = 100). Surveyed group consisted of fifty adults and fifty secondary school students. The majority of respondents considered Olsztyn and neighbouring area an attractive tourist destination, also stated that the city had numerous recreational and natural attractions. According to the opinion of the respondents, the major natural and cultural assets of Olsztyn and its neighbouring area are: lakes, forests, gothic castle, High Gate and the Planetarium.

KEYWORDS: natural values, tourism, recreation, Olsztyn, Warmia and Mazury, opinions, residents of Olsztyn

Wstęp

Walory turystyczno-rekreacyjne Olsztyna i jego okolic, w tym wiele obszarów przyrodniczo cennych, stanowią jedną z najbardziej charakterystycznych cech wyróżniających region Warmii i Mazur na tle innych regionów Polski. Na obszarze o tak ogromnym potencjale przyrodniczym i kulturowym mogą prężnie rozwijać się turystyka i rekreacja, działy gospodarki znane od wieków, a jednak współcześnie zmieniające swój charakter, kształtujące ponowoczesną kulturę konsumpcyjną. Fenomen turystyki, która wiąże się z przemieszczaniem się ludzi oraz czasową zmianą miejsca pobytu, jest rozpatrywany z wielu punktów widzenia: jako procesy psychologiczne, społeczne, ekonomiczne, przestrzenne i kulturowe. W każdym z wymienionych aspektów mamy do czynienia z człowiekiem – współtwórcą kultury obejmującej wszystkie jego wytwory.

W niniejszym artykule przedstawiono opinie mieszkańców Olsztyna o walorach obszarów przyrodniczo cennych występujących na terenie miasta i w jego najbliższych okolicach. Przyjęto hipotezę główną, zgodnie z którą mieszkańcy Olsztyna do walorów przyrodniczo cennych zaliczają bliskość oraz dostępność jezior, rzek i lasów. Zasoby przyrody „współzawodniczą” z zasobami czasu ludności, która może wydatkować swój czas na interakcję z innymi zasobami, chociażby takimi jak zabytkowa architektura miasta czy liczne imprezy kulturalne. W celu zweryfikowania hipotezy podjęto również próbę ostatecznego wyjaśnienia, jakie są najważniejsze walory kulturowe i przyrodnicze miasta oraz jego najbliższych okolic.

Uwarunkowania przyrodniczo-geograficzne Olsztyna i okolic

Olsztyn należy do dużego regionu Polski – Pojezierza Mazurskiego. Obejmuje ono kilka rejonów turystycznych między innymi: Pojezierze Brodnickie, Pojezierze Olsztyńskie, Pojezierze Iławskie, Pojezierze Mrągowskie, Kraina Wielkich Jezior, Pojezierze Ełckie oraz Pojezierze Suwalskie. Region charakteryzuje się krajobrazem polodowcowym, a jego głównymi formami są wzgórza morenowe, jeziora, czyste rzeki oraz duże kompleksy leśne. W regionie ulokowane są największe jeziora naszego kraju (Śniardwy i Mamry) oraz najgłębsze jezioro w Polsce – Hańcza (108 m). Pojezierze Mazurskie związane jest głównie z wypoczynkiem nadwodnym jak również z pobytem w wielkich kompleksach leśnych, zjawiska te mają charakter sezonowy¹.

Rejon Pojezierza Olsztyńskiego powierzchnią obejmuje 3817 km² i jest położony w zachodniej części regionu Pojezierza Mazurskiego. Pojezierze Olsztyńskie graniczy z Niziną Staropruską (od północy), z Pojezierzem Mrągowskim (od wschodu), z Równiną Mazurską i Garbem Lubawskim (od południa) oraz Pojezie-

¹ G. Gołębski (red.), *Regiony turystyczne Polski. w: Kompendium wiedzy o turystyce*, Warszawa – Poznań 2002.

rzem Iławskim (od zachodu). Do największych miast regionu zaliczają się Olsztyn, Dobre Miasto, Lidzbark Warmiński i Olsztynek².

Leżący nad rzeką Łyną Olsztyn jest stolicą, a zarazem największym miastem województwa warmińsko-mazurskiego. Liczy około 170 tysięcy mieszkańców. Pod względem historycznym stanowi obszar południowej Warmii, jest ważnym ośrodkiem naukowym i kulturalnym. Ciekawostką stanowi fakt, że w granicach administracyjnych miasta znajduje się aż 11 jezior³. Olsztyn stanowi niezwykle atrakcyjny turystycznie zakątek Polski posiadający, poza niepowtarzalnymi walorami przyrodniczymi, także bogatą historię.

Sondaż diagnostyczny i analiza dokumentów

Uczestnikami sondażu byli wybrani drogą doboru celowego mieszkańcy Olsztyna w liczbie stu osób ($N = 100$). Połowę badanych stanowiły osoby dorosłe, aktywne zawodowo, druga połowa to uczniowie jednego z olsztyńskich liceów. Niewiele większy odsetek badanej grupy stanowiły kobiety – 51 respondentek. Do sformułowania ogólniejszych wniosków o obszarach przyrodniczo cennych Olsztyna i okolic posłużono się dodatkowo analizą dokumentów: folderami z Wydziału Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Miasta w Olsztynie oraz informatorami turystycznymi⁴.

Walory turystyczno-rekreacyjne Olsztyna i okolic

Problem sankcjonowania pojęć

Rozwiązanie problemu przyznawania odpowiednich sankcji pojęciom z zakresu turystyki i rekreacji jest równoznaczne z rozstrzygnięciem hipotezy zakładającej, że respondenci przez pojęcie walorów turystyczno-rekreacyjnych rozumieją atrakcje turystyczne związane ze zwiedzaniem, wypoczynkiem i aktywnym spędzaniem czasu wolnego. W celu weryfikacji zadano respondentom szereg pytań dotyczących walorów turystyczno-rekreacyjnych. Na początku próbowano dowiedzieć się, jakie znaczenia respondenci odnajdują pod pojęciem „walorów turystyczno-rekreacyjnych”.

Pod pojęciem walorów turystyczno-rekreacyjnych zarówno dorośli, jak i licealiści najczęściej rozumieją atrakcje turystyczne (zwiedzanie i wypoczynek), co wskazało 56% dorosłych respondentów oraz 60% licealistów. Dalej plasują się: aktywne spędzanie czasu wolnego i sport – 30% badanych dorosłych oraz 40% badanych licealistów; elementy środowiska przyrodniczego lub kulturowego,

² Sz. Drej, J. Szwałdo, *Warmia i Mazury. Przewodnik*, Olszanica 2008, s. 43.

³ Ibidem, s. 44.

⁴ *Trzy dni w Olsztynie*, folder Wydziału Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Miasta Olsztyn, s. 3-9; I. Łazicka-Pawlak, *Olsztyn. Kultura*, folder Wydziału Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Miasta Olsztyn, 2-20; *Olsztyn w liczbach*, Urząd Miasta Olsztyn, Olsztyn 2007, s. 12-13.

które stanowią lub mogą stanowić cel ruchu turystycznego (42% wskazań dorosłych oraz 26% wskazań licealistów). Najbardziej respondenci wskazywali rozumienie pojęcia walorów turystyczno-rekreacyjnych jako warunków, które decydują o wyborze danego obszaru jako szczególnie interesującego dla turysty, co wskazało zaledwie 20% dorosłych respondentów oraz 14% młodzieży licealnej.

Problem ważności walorów

Drugim ważnym problemem była analiza problemu o treści: jakie, zdaniem respondentów, są najważniejsze walory kulturowe i przyrodnicze miasta oraz okolic? Na podstawie sondażu stwierdzono, iż do najważniejszych walorów kulturowych wskazywanych przez respondentów należą: zamek z Muzeum Warmii i Mazur, Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne oraz pobliskie Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynku. Natomiast najczęściej wskazywanymi walorami przyrodniczymi Olsztyna i okolic są: jeziora, Las Miejski oraz Leśne Arboretum w Kudypach. W ramach omawianego zagadnienia interesujące jest istnienie zależności pomiędzy wiekiem respondentów, a wskazywanymi przez nich walorami turystyczno-rekreacyjnymi miasta i okolic.

Problem występowania walorów

Zapytano również respondentów, czy w ich opinii „Olsztyn posiada walory turystyczno-rekreacyjne”. Uzyskanie odpowiedzi na to pytanie uznano za trzeci problem badawczy. Zdaniem większości respondentów (88%) Olsztyn posiada walory turystyczno-rekreacyjne. Stwierdzenie to podtrzymuje aż 98% dorosłych mieszkańców Olsztyna oraz nieznacznie mniej uczniów liceum (78%). Wśród licealistów 1 osoba nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie.

Respondenci odpowiadający twierdząco na pytanie dodatkowo poproszeni zostali o wymienienie trzech walorów turystyczno-rekreacyjnych Olsztyna. Wśród najczęściej wskazywanych odpowiedzi na szczególną uwagę zasługują: jeziora (73 wskazania) i lasy (41 wskazania). Znacząca była również liczba odpowiedzi w przypadku: zabytków – 27 razy i Starego Miasta wskazanego 20 razy. Warto wspomnieć także o wymienianych przez respondentów następujących walorach turystyczno-rekreacyjnych: zamek – 9 wskazań, parki – 5 wskazań, koncerty – 4 wskazania, krajobrazy – 3 wskazania oraz szlaki turystyczne - wskazane 3 razy. Analizując wskazania pod kątem wieku można zauważyć pewne różnice w rzadziej typowanych wyborach. Na szczególną uwagę zasługują: lasy wskazane przez 25 dorosłych respondentów i tylko 16 uczniów liceum, zabytki wskazane przez dorosłych 17 razy, a przez licealistów 10 razy, zamek wybrany przez 8 dorosłych i zaledwie 1 ucznia liceum. Warto także dodać, iż badani licealiści typowali odpowiedzi: parki (5 razy) i koncerty (4 razy), czego nie wskazał żaden badany dorosły. Liczba odpowiedzi była większa od ilości respondentów, gdyż mogli oni udzielać kilku odpowiedzi.

Przypisywanie atrakcyjności walorom turystycznym

Zdecydowana większość badanych respondentów uważa, że Olsztyn i okolice są atrakcyjne turystycznie (79%). Tylko 8% osób udzieliło negatywnej odpowiedzi na to pytanie, 13% nie miało zdania. Osoby dorosłe w większości wskazywały na atrakcyjność turystyczną Olsztyna (92%), natomiast odpowiedzi pozytywnej udzieliło tylko 66% licealistów.

Poproszono badane osoby o uzasadnienie swojej odpowiedzi. Respondenci, którzy udzieliли odpowiedzi „tak” najczęściej wskazywali na atuty środowiska przyrodniczego (położenie miasta w otoczeniu lasów, jezior i rzek oraz naturalne krajobrazy). Wymieniali także zabytki i imprezy kulturalne. Znaczna część badanych wskazywała na atrakcyjność turystyczną ze względu na możliwość uprawiania sportu, rekreacji oraz turystyki aktywnej. Wśród respondentów, którzy udzieliли odpowiedzi: „nie” najczęściej wskazywane były: brak odpowiedniego zagospodarowania lasów, jezior i rzek, brak szlaków rowerowych, brak bazy noclegowej oraz mała ilość atrakcji w mieście. Badani, którzy udzieliли odpowiedzi: „nie wiem” twierdzili, iż miasto posiada niewystarczającą ilość atrakcji turystycznych.

Atrakcyjność turystyczna

Zwrócono się z prośbą do respondentów, aby określili atrakcyjność turystyczną Olsztyna dla poszczególnych, wskazanych przez nich wcześniej czynników. Zadaniem było zaznaczenie cyfry od 1 do 5 przy każdym czynniku, gdzie liczba 5 oznaczała najwyższą atrakcyjność, natomiast liczba 1 – najniższą. Spośród wielu czynników wpływających na atrakcyjność turystyczną Olsztyna i okolic respondenci najczęściej wskazywali liczbę 3 – oznaczającą umiarkowaną atrakcyjność.

Aż 39 respondentów traktowało zabytki jako umiarkowanie atrakcyjne. Szczegółowa analiza wskazuje na pewne różnice w ocenie tego czynnika przez dwie badane grupy. Dorośli mieszkańcy Olsztyna najczęściej oceniali zabytki jako czynnik o wysokiej atrakcyjności (22 wskazania), natomiast badani uczniowie liceum najczęściej wskazywali jego umiarkowaną atrakcyjność (24 wskazania).

Kolejny czynnik stanowiły jeziora. Największa liczba respondentów (zarówno dorosłych jak i licealistów) oceniało jeziora jako czynnik o bardzo wysokiej atrakcyjności – 68 wskazań.

Następnym ocenianym przez badaną grupę czynnikiem były lasy. Zdecydowana większość badanych wskazywała lasy jako bardzo wysoko atrakcyjne (47 razy). W ocenie większości dorosłych respondentów lasy stanowiły czynnik o bardzo wysokiej atrakcyjności (31 wskazań). Z kolei uczniowie liceum najczęściej traktowali ten czynnik jako wysoko atrakcyjny (27 wskazań).

Dalej poproszono respondentów o wskazanie stopnia atrakcyjności czynnika „imprezy kulturalne”. Zaobserwowano niewielkie zróżnicowanie we wskazaniach cyfry 4 – 30 osób, cyfry 3 – 29 osób oraz cyfry 2 – 25 osób, co upoważnia do

sformułowania wniosku, iż niemal 1/3 badanych określa imprezy kulturalne jako czynnik o wysokim stopniu atrakcyjności, około 1/3 respondentów wskazuje na ich umiarkowaną atrakcyjność, a 1/4 badanych ocenia je jako czynnik o niskim stopniu atrakcyjności. Szczegółowa analiza wskazała wyraźne różnice w ocenie imprez kulturalnych między badanymi dorosłymi a licealistami. Wśród grupy dorosłych najczęściej wskazywano wysoką atrakcyjność tego czynnika (18 wskazań), przeciwnie do licealistów, którzy najczęściej oceniali imprezy kulturalne jako czynnik o niskim stopniu atrakcyjności (14 wskazań).

Poproszono również badanych o ocenę dostępności komunikacyjnej, jako jednego z czynników decydujących o atrakcyjności turystycznej. Najczęściej respondenci wskazywali umiarkowaną atrakcyjność. Zaobserwowano nieznaczne różnice pomiędzy wskazaniami dorosłych i licealistów. Dorośli mieszkańcy Olsztyna najczęściej oceniali ten czynnik jako umiarkowanie atrakcyjny (23 wskazania), natomiast najwięcej uczniów liceum typowało go jako wysoko atrakcyjny (17 wskazań) i umiarkowanie atrakcyjny (16 wskazań).

Kolejny czynnik stanowiła baza noclegowa. Największa ilość respondentów traktowała ją jako umiarkowanie atrakcyjną, nie zanotowano istotnych różnic w ocenie tego czynnika przez badane grupy wiekowe.

Podsumowując, czynnikami o najwyższym stopniu atrakcyjności turystycznej według badanych respondentów były: jeziora (68 razy wytypowane jako bardzo wysoko atrakcyjne) oraz lasy (łącznie 85 wskazań bardzo wysokiego i wysokiego stopnia atrakcyjności). Na kolejnych miejscach plasowały się: baza gastronomiczna (38 razy oceniona jako wysoko atrakcyjna) oraz zabytki (35 wskazań wysokiej atrakcyjności). Można również stwierdzić, iż dorośli mieszkańcy Olsztyna najwyżej oceniali jeziora (34 wskazania) i lasy (31 wskazań) jako czynniki o bardzo wysokim stopniu atrakcyjności, natomiast dla licealistów najbardziej atrakcyjny czynnik stanowiły jeziora, (34 wskazania bardzo wysokiego stopnia atrakcyjności tego czynnika). Istotną kwestię stanowi ocena imprez kulturalnych, które w opinii niemal 1/3 badanych licealistów stanowią czynnik o niskiej atrakcyjności. Podobne wyniki po przeprowadzeniu analizy SWOT w swoich badaniach uzyskała również Karbowski⁵, wskazując iż do najbardziej istotnych mocnych stron Warmii i Mazur można zaliczyć walory przyrodnicze, dużą bazę noclegową czy brak zagrożeń ze strony przemysłu dla warunków rekreacji.

Przypisywanie cenności walorom przyrodniczym

Szczególne zainteresowanie budziła ponadto opinia respondentów na temat walorów przyrodniczych, dlatego poproszono badanych o wskazanie najważniejszych elementów środowiska przyrodniczego miasta i okolic. Najczęściej wskazywanymi walorami przyrodniczymi w opinii badanej grupy były: jeziora – 96 wskazań oraz kompleksy leśne – 84 wskazania. Na uwagę zasługuje także ilość wskazań odpowiedzi „parki” – 49 razy. Znacznie rzadziej zaznaczano odpowie-

⁵ K. Karbowski, *Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim – stan obecny i perspektywy rozwoju*, „Zeszyty Nauk Rolniczych. Seria G” 2008 t. 92, z.3/4, s. 90-100.

dzi: „rezerwaty przyrody” (20 razy), „rzeki” (18 razy) oraz „Leśne Arboretum w Kudypach” (14 razy). Wśród „innych” na szczególną uwagę zasługuje wskazanie na źródła rzeki Łyny.

Nie zauważono istotnego zróżnicowania pod kątem wieku we wskazywanych przez respondentów walorach przyrodniczych. Na uwagę zasługuje jednak fakt, iż znacznie więcej badanych licealistów wybierało odpowiedź parki (30 wskazań) w stosunku do typowania tej odpowiedzi przez dorosłych respondentów (19 razy). Zależność tę potwierdzają także wcześniejsze wskazania respondentów odnośnie walorów turystyczno-rekreacyjne Olsztyna i okolic. Można stwierdzić, że licealiści znacznie bardziej doceniają istnienie parków w mieście od badanej grupy dorosłych.

Respondentów poproszono o uzasadnienie typowania danych miejsc jako przyrodniczo interesujących. Poniżej zamieszczono niektóre wypowiedzi respondentów:

1. Doskonałe jeziora położone na pograniczu lasów, wspinały relaks.
2. Jeziora, lasy oraz Leśne Arboretum w Kudypach to miejsca, w pobliżu których znajdują się ścieżki ekologiczne, których szlakiem wędrując można podziwiać bogactwo przyrody Warmii i Mazur.
3. Wiele miejsc do wędrowania, plażowania, możliwość bycia aktywnym.
4. Jeziora, kompleksy leśne oraz rzeki są głównymi elementami, wokół których skupia się życie rekreacyjne.
5. Jeziora i lasy ze względu na różnorodność i bogactwo, parki tworzą z Olsztyna miasto „zielone”.

Podsumowanie

Mieszkańcy Olsztyna do najcenniejszych walorów turystyczno-rekreacyjnych swojego miasta zaliczają bliskość oraz dostępność jezior, rzek i lasów, zabytkową architekturę miasta, a także liczne imprezy kulturalne odbywające się w mieście. Mieszkańcy doceniają także liczne walory kulturowe miasta i okolic oraz wydarzenia kulturalne odbywające się w Olsztynie. Warto jednak zauważyć, iż w trakcie sondażu notowano odpowiedzi respondentów, którzy deklarowali spędzanie czasu wolnego w domu, bądź też w pubach, restauracjach, kawiarniach, co pozwala wnioskować, że oferta atrakcji turystyczno-rekreacyjnych, a także oferta kulturalna Olsztyna i okolic mogłaby być bogatsza oraz powinna ulegać ciągłemu doskonaleniu w celu zaspokajania wciąż zmieniających się potrzeb mieszkańców. Niemniej jednak umiejętnie wykorzystany potencjał przyrodniczy oraz walory turystyczno-rekreacyjne Warmii i Mazur mogą stanowić silną przewagę konkurencyjną w stosunku do innych regionów.

Literatura

Drej Sz., Szwajdo J., *Warmia i Mazury. Przewodnik*, Olszanica 2008

Gołembski G., *Regiony turystyczne Polski, w: Kompendium wiedzy o turystyce*, Warszawa – Poznań 2002

Karbowiak K. *Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim - stan obecny i perspektywy rozwoju*, „Zeszyty Nauk Rolniczych. Seria G” 2008 t. 92. z. 3/4

Łazicka-Pawlak I., *Olsztyn. Kultura*, folder Wydziału Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Miasta Olsztyn

Olsztyn w liczbach, Urząd Miasta Olsztyn, Olsztyn 2007

Trzy dni w Olsztynie, folder Wydziału Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Miasta Olsztyn